

RABEC ISTVÁN – URBÁN PÉTER

GÓLYAHÁTON AZ ÚJ ISKOLÁBA?

Új osztálytársak, új tanárok, új környezet. Ez várja az alapiskolától elbúcsúzó diákokat a középiskolák első osztályában, szeptemberben. Hogy az új tanévben ne egyszerre kelljen mindenkivel ismerkedni: környezettel, tanárokkal és a társakkal, ebben segít az augusztus végi gólyatábor a diákoknak. De vajon az osztályfőnöknek is hasznos ez az iskolaév előtti közös pár nap? Vagy egyszerűen csak egy szabad augusztusi hétvége elpocsékolásáról van szó?

A kérdés megválaszolásához tekintünk rá először arra, hogy mi is a célja egy gólyatábornak. Sokáig kizárólag egyetemista műfajnak számított, azonban az utóbbi években már egyre több középiskola is szervez gólyatáborokat. Valószínűleg nem véletlenül: felismerték ugyanis, hogy az együtt eltöltött pár nap – a középiskolák esetében általában inkább „csak” egy hétvégéről van szó, semmint egy egész hetes táborról – nagyon megkönnyítik az újdonsült diákoknak az összehangolódást és a beilleszkedést nemcsak az új osztályközösségbe, hanem azon keresztül az iskola intézményébe is.

Márpedig a beilleszkedés kulcsfontosságú kérdés a tinédzsereknél, ami jelentősen befolyásol(hat)ja a tanulmányi eredményeket is. Mert bár a diákok körül iskolaváltásnál minden megváltozik – az osztályterem, az osztálytársak, a tanárok, a szokások, a kimondott és kimondatlan szabályok –, az elvárások a régié maradnak: „Illeszkedj be!”, „Fogadj szót!”, „Tanulj jól!” Ezeknek pedig nem könnyű megfelelni. Főleg nem egy idegen környezetben.

A KULCSSZÓ: CSAPATÉPÍTÉS

A gólyatábor többféle lehet, alapvetően azonban két típusa jellemző: az elsőben az új diákok mellett a régié is részt vesznek a táborban, míg a má-

sodik verzióban a rendezvény kizárólag a „gólyáknak” szól. Az előbbi az egyetemi hosszabb táborokra jellemző, a középiskolákban az utóbbi az elterjedtebb. Mindkettőnek megvannak a maga előnyei és hátrányai: a keveredés segíti a szélesebb körű integrációt, az utóbbi viszont szorosabb kötődéseket eredményezhet az osztályon belül. De akármelyik típusról is legyen szó, a kulcsszó a csapatépítés. És itt jön be a képbe az osztályfőnök: a közösségi légkör tudatos megeremtésében ugyanis az osztályfőnöknek már a kezdetektől fontos szerepe van. Az iskolaév kezdete meg, mint tudjuk, nem szeptember elseje. És nem azért, mert az Szlovákiában államünnep, hanem azért, mert a csapatösszerázó gólyatábor megelőzi az ünnepélyes tanévnyitót.

A GÓLYATÁBOROK ELŐNYEI

Milyen előnyökkel jár az osztályfőnöknek, ha jelen van a gólyatáborban?

Már pusztán a jelenlétével és azzal, hogy részt vállal a feladatokban, együtt „dolgozik” leendő diákjaival, észrevétlenül is a közösség részévé válik. Testközelből kísérheti figyelemmel, hogyan ismerkednek a leendő pártfogoltjai, ki mennyit árul el magáról, ki a zárkózottabb, és ki az, aki gyorsan ismerkedik. Jelen lehet a csoportdinamika beindulásánál: kik mutatkoznak hangadóknak, kezdeményezőnek, vagy épp ellenkezőleg, kik a passzívak, esetleg ellenálló típusok, ki kihez kerül közelebb, hogyan alakulnak az osztálytársak közötti viszonyok. Ezek nagyon hasznos információkat jelenthetnek a későbbi pedagógiai munkában is.

A gólyatábor nyújtotta nemformális kereteknek köszönhetően olyan élethelyzetekben is megtapasztalhatja diákjait, amelyekben később a tanteremben már nem lesz lehetősége. Az

együtt eltöltött néhány nap olyan közös élményeket nyújt az alakuló osztályközösségnek, melyek a tradicionális iskolai keretek között nehezen megszereshetők: közös reggelikészítés, esti dumaparti vagy a munkamegosztás megtapasztalása takarítás és mosogatás közben – a katedráról vagy az iskolapadokból ezek megvalósíthatatlanok, pedig meghatározó szerepük van a közösségi szellem és a kölcsönös bizalom megeremtésében. A közös élmények felidézése később is segíthet a konfliktusok megoldásában és a baráti légkör megeremtésében az iskola falai között.

Nagyban hozzájárulhat a gólyatábor a kölcsönös bizalom megeremtéséhez is. Ritka kincs lehet az osztályfőnöknek megélnie azt, hogy diákjai egyenértékűként befogadják a közösségbe. Hogyan történhet ez? Úgy, hogy a táborban kiderül: a tanár is ember, ő is hibázik, tud őszintén nevetni, tud játszani, és ami talán a legfontosabb, emlékszik arra, hogy milyen középiskolásnak lenni. A diákról pedig az derül ki, hogy sokszor tapasztalatlan, igazi gyerek, aki sokszor nem azért tesz „rosszat”, mert rosszindulatú, hanem, mert nem tudja magát megmutatni, esetleg nem tudja, hogyan lehet „jót” tenni.

KÖZÖS SZABÁLYALKOTÁS

Az egyik legnagyobb veszélyt (nemcsak a gólyatáborokban) a szabályok betartatása szokta jelenteni. Mivel ottalvós programról van szó, be kell tartani a házirendet, nem beszélve az alkoholfogyasztási, dohányzási és a drogtilalomról, így eljőhet az a határ, amikor a tanári szigornak kell felülkerekednie. Az osztályfőnökök számára pont ezek a situációk rejtik a legnagyobb veszélyeket, mert megtalálni az egyensúlyt a szigorú igazságosság és a közösségformáló nyitottság között

STRÉDL TERÉZIA

A NEVELÉS ÉS PROBLÉMÁI ¹

nem mindig egyszerű. Nagy segítség lehet, ha a hétvége szabályait a csoport közösen fogalmazza meg, és mint egy „szerződést” mindenki az aláírásával nyomatékosítja, hogy tudomásul veszi és elfogadja őket. Ehhez arra van szükség, hogy ez a „szerződés” valódi konszenzussal szülessen meg és a betartása, illetve betartatása kötelező érvényű legyen az összes résztvevőre – beleértve az osztályfőnököt is. Így az esetleges szabályszegéseknél nem az osztályfőnökre hárul az egyszemélyes bíráskodás és rendrakás feladata, hanem a közösen megalkotott keretek lesznek a vonatkozási pontok.

KÜLSŐ SZAKEMBEREKSEL

Nagyon nagy segítség az osztályfőnöknek, ha a gólyatábort külső szakemberek, trénerok vezetik. Ez teszi ugyanis teljesen lehetővé, hogy résztvevőként, s ne vezetőként legyen jelen az osztályfőnök a kötött programokon, amiket egyébiránt nem is neki kell összeraknia és levezényelnie. Így még jobban oda tud figyelni az osztályra és a diákok között kialakuló folyamatokra. Nem utolsó szempont az sem, hogy a trénerok által hozott módszereket és játékos gyakorlatokat később felhasználhatja az iskolában az osztályfőnöki órák keretében.

Mint látjuk, egy kellő komolysággal vett gólyatábor nem csak a diákoknak, hanem az osztályfőnöknek is olyan hasznos információkkal, maradandó élményekkel és praktikus tapasztalatokkal szolgál(hat), amire – négyévente! – érdemes rászánni egy szabad hétvégét, de akár egyetlen napot is még a tanév kezdete előtt. A gólyatáborra fordított energia a tanév kezdetén ugyanis egy kezelhetőbb és barátságosabb legkiseb osztályközösség formájában többszörösen megtérül.

Sindelar B. az egyik előadásában azzal sokkolta hallgatóit, hogy Ausztriában nincsenek *magatartászavaros* egyének. Ezt csupán azért tudta kijelenteni, mivel őket kivételes magatartásúaknak, ill. originál viselkedésűeknek nevezik, mondván, hogy címkézéssel ér fel, ha magatartászavarosoknak minősítjük őket, kizárva a korrekció lehetőségét. Össztársadalmi attitűd, hogy az ilyen személynek esélyt adjanak a felzárkóztatásra, illetve lehetőséget biztosítsanak máságból adódó önmegvalósítására. Ez olyan szemléletváltás, amelyre nagy szükség van a szakmában.

VISELKEDÉS- ÉS MAGATARTÁSZAVAROK

Mielőtt a nevelési problémákról beszélünk, nézzük át, hogy a szakirodalom milyen tüneteket nevez meg, és mit sorol hozzá kiváltó okként (Strédl, 2013).

A magatartászavarok okai endogén és exogén tényezőkre vezethetők vissza:

- *endogén tényezők*: hereditáris (örökletes), központi idegrendszer zavarai, diszfunkciók, lelki problémák;
- *exogén tényezők*: kóros környezet, nevelési elhanyagoltság, negatív viselkedési minták.

A zavarokat emocionális, szociális és pszichoszociális területen figyelhetjük meg:

1. *emocionális (érzelmi) zavar*: tartós kóros tünet az érzelmi életben. Nem az érzelmeket érinti, hanem az emocionális területének zavarát, és ez okozza az érzelmek nem megfelelő intenzitását, tartósságát, szociális inadaptívását. Tartós hiányérzetet vált ki az egyénből, más problémákkal is kísérve.

2. *szociális zavar*: az egyén nem tartja be/megsérti a kötelező szabályokat, előírásokat, egyezségeket, amelyek meghatározzák társadalmi létezését. Azt jelzi, hogy az egyén nincs harmóniában környezetével. A személyiség szerkezete sérül, nevelési, emocionális

zavar lép fel, és szociális izoláltság is jelentkezhet.

3. *pszichoszociális zavar*: az egyén pszichikai, biológiai és szociális kölcsönhatású viselkedésére utal. Az erkölcsi és jogi normák megsértéséről van szó.

4. *Nevelési zavar*: azon zavarok csoportja, amelyek helytelen nevelési vezetéről szólnak. Felosztásuk: nevelési elhanyagoltság, kóros nevelési elvárás (ambiciózus, túlvédő, autoritatív attitűd).

5. *Diszociális viselkedés*: nevelői (szülői) ráhatással korrigálhatóak (panaszkodás, kinevetés, dacosság).

6. *Aszociális viselkedés*: az egyén saját magára ártalmas, nem a társadalomra (csavargás, iskolakerülés).

7. *Antiszociális*: sérti a jogi törvényeséget (lopás, rablás, vandalizmus, testi bántalmazás).

Több esetben is találkozunk a viselkedés és a magatartás fogalmának megkülönböztetésével, azonban sok esetben szinonimaként értelmezik ezeket (Pszichológiai Kislexikon, 1995):

■ *Viselkedés* (behavior): gyűjtőfogalom az élő szervezetek összes megfigyelhető, megállapítható vagy mérhető aktivitására (341. o.)

■ *Magatartás*: viselkedés, az emberi személyiségvonások fő megjelenési formája, a lelki megnyilvánulások kifejeződése (206. o.)

■ *Magatartászavarok* (behavior disorder): diagnosztikus kategória, olyan magatartásformák, amelyek tüneteit a társadalom helyteleníti (206. o.)

A *pszichoszociális zavar* alatt a lelki és szociális integritás zavarát értjük, és ezért az egyén a normalitás övezetéből kilóg, tudatosan vagy akaratlanul sérti az elvárt szabályokat. Ezt a fogalmat a WHO (Nemzetközi Egészségügyi Szervezet) is akceptálja.

Tünetei: ADD/ADHD

ADD – figyelemzavar (attention deficit disorder)

ADHD – figyelemzavar és hiperaktivitás (Attention deficit hyperactivity disorder)

¹ A tanulmány előadás formájában a Katedra Társaság 2016. május 20-i tanácskozásán hangzott el.